

● نمایه

سجود: ۳، زاهدان: ۳، وقت نماز: ۳، رغبت: ۳، رندان: ۳، نیاز: ۳، اهل حقیقت: ۳، اهل مجاز: ۳، راز: ۳، عزت: ۳، عزلت: ۳، خانقاه انانیت: ۳، نیستی: ۳، تسبیح عبادت: ۴، صلوات: ۴، جام ارادت: ۴، خمخانه حُسن فراست: ۴، اعتکاف: ۴، ذوق سلوک: ۴، طریق سلوک: ۴، شرح معمور: ۴، رندانه: ۴، ارباب نظر: ۴، اصحاب هنر: ۴، زمزمه ذکر: ۴، محراب: ۴، سالکان مجذوب: ۵، طالبان قرب: ۵، فضل و کمال: ۵، جاه و جلال: ۵، خاک مذلت: ۶، کمال جهد: ۶، طلب: ۶، وعظ و نصیحت: ۷، اهل قبول: ۷، شعر: ۹، حیا: ۹، فیض عقل: ۹، فضل و هنر: ۹، ارشاد: ۹، لذت علم: ۱۰، مرشد پیر: ۱۰، ارباب طلب: واسطه معرفت: ۱۰، عرفان: ۱۱، قلم: ۱۱، استعداد عرفان: ۱۲، منشأ عرفان: ۱۲، اهل حق: ۱۲، قرب یزدان: ۱۲، قناعت: ۱۴، شرف علم: ۱۴، آداب خدمت: ۱۵، عبادت خالق: ۱۵، معرفت الهی: ۱۵، طالبان رتبه عرفان: ۱۶، حیات و ممات: ۱۷، شمع فراست: ۱۸، عبادت نفس: ۱۸، نهال معرفت: ۱۸، ذوق معرفت: ۲۰، دانش حق: ۲۰، منت: ۲۱، توکل: ۲۲، فقر و فنا: ۲۲، عین حکمت: ۲۳، تحصیل علم: ۲۴، کسب هنر: ۲۵، ریاضت مطلق: ۲۶، کتم عدم: ۲۷، سالکان راه حق: ۲۸، فقر و غنا: ۳۰، لذت دنیا: ۳۱، غم جهان: ۳۲، بار ریاضت: ۳۶، راحت و بلا: ۳۷، ترک لذت دنیا: ۴۲، سلوک غربت: ۴۴، استحکام نفس: ۴۸، مرتبه عرفان: ۴۹، مسجد: ۵۲، مقام کاملان: ۵۳، دبستان کمال: ۵۳، رحمت: ۵۵، عشق و عقل: ۶۱، توبه: ۷۹، کدورت ریا: ۸۰، مرتبه وحدت: ۸۰، کوی فنا: ۸۰، طریق هدایت: ۸۰، عاقل و دیوانه: ۸۰، مسجد و میخانه: ۸۰، رند: همه صفحات زاهد: همه صفحات طلب احسان: ۴۱، رضای خدا: ۴۲، موعظه: ۳۸، علم عزیمت: ۴۴، مرتبه فقر: ۴۰، ابواب عبادت: ۳۰، اسباب ریاضت: ۲۵، همت: ۱۹، اکتساب علوم: ۲۰، دولت عقبی: ۱۵، متاع عمر: ۱۶ و...

فزاری، محمد بن حمزه (۷۵۱-۸۳۴ق)

۳۱۴. ترجمه و متن شرح رباعی شیخ اکبر محیی الدین اعرابی، ترجمه و تصحیح محمد خواجوی، تهران: مولی، ۱۳۷۰، ۵۲ص، رقی.

وجه آن: ۶۵۲، نتیجه اخلاقی از این واقعه: ۶۵۸، واقعه توقیف بنیامین و رفتن برادران نزد پدر: ۶۶۰، بیان محبت حقیقی: ۶۷۴، تحقیق عرفانی در بیان عشق و صفای عاشق: ۶۷۸، در بیان آنکه سه کس از انبیاء علیهم السلام بسیار گریستند: ۶۸۰، تحقیق در بیان آنکه محبت حقیقی را گرفتاریها بسیارست: ۶۸۵، حکایت رابعه عدویه و امساک وی از خوردن: ۶۸۸، حکایت بشر حافی و دیوانه‌نمای عارف و ملاقات وی با او: ۶۸۹، در بیان مراتب بلا و محنت: ۶۹۰، در بیان شکایت و اقسام آن: ۶۹۱، در بیان آنکه حضرت یعقوب در فراق یوسف بی تابی بسیار می‌کرد: ۶۹۳، نامه نوشتن حضرت یعقوب به حضرت یوسف در مورد رعایت جانب فرزندان: ۶۹۸، واقعه آشکار شدن نسبت یوسف بر برادران و بشارت فرستادن به حضرت یعقوب و دعوت کردن وی را به سرزمین مصر و اجابت آن دعوت از طرف حضرت یعقوب: ۷۰۴، ذکر پیراهن بشارت که بشیر به امر حضرت یوسف به نزد پدر برد: ۷۳۲، اشارات لطیفه عرفانی در این مورد: ۷۰۹، اظهار ندامت برادران نزد حضرت یوسف از گناهان گذشته: ۷۱۰، تقریب عرفانی در این مورد: ۷۱۳، بیان مهیا شدن حضرت یعقوب جهت مسافرت به مصر: ۷۳۲، بیان استقبال با شکوهی که یوسف جهت حضرت یعقوب از اکابر ملک و اعیان ترتیب داد: ۷۳۴، ملاقات حضرت یوسف با پدر بزرگوار خود: ۷۳۶، لطائف عرفانی و اشارات دقیقه در این مورد: ۷۴۰، لطیفه‌های عرفانی دیگر: ۷۴۲، بیان بخشش و گذشت حضرت یوسف و یعقوب از گناه فرزندان و برادران: ۷۵۴، نکات و اشارات لطیفه درین مورد: ۷۵۷، بیان تعبیر شدن خواب یوسف: ۷۵۹، نتایج اخلاقی این واقعه: ۷۶۳، بیان وفات یافتن اسرائیل الله و دفن وی: ۷۷۲، بیان وفات یافتن حضرت یوسف (ع) و وصایای وی: ۷۸۱، نتایج اخلاقی از این قصه و شأن نزول این سوره: ۸۹۵.

فضولی بغدادی، محمد بن سلیمان (۹۱۳-۹۷۶ق)

۳۱۳. رند و زاهد، به کوشش کمال ادیب کورکچواوغلو، مقدمه ح.

صدیق، تهران: دنیای کتاب، ۱۳۵۴، ۹۰ص، وزیری.

- داستانی در قالب مناظره پدر و پسری است که در آن مسائل فلسفی و عرفانی بسیاری حول محور طریق طلب، کار، صنعت و انتقاد از کاهلی، بطالت و تسلیم قضا و قدر شدن بیان شده است.

فرهنگ آثار عرفان اسلامی: راه‌نمای موضوعات و مضامین، گردآوری سیدرضا باقریان موحد، با همکاری احمد

شاکر نژاد، حسین مرادی: قم: پژوهشگاه علوم و فرهنگ اسلامی، ۱۳۹۵. İSAM DN. 260931

مقدمه دیوان فارسی می گوید: «فضولی تخلص کردم» و در انتخاب این تخلص چندین وجه ذکر می کند: اولاً این تخلص یگانه روزگار بود و عدم تشابه با سایر تخلصها؛ ثانیاً فضولی جمع فضل است و نشانه جامعیت علوم؛ ثالثاً با وجود اینکه با علماء معاشرت نداشته و تربیت سلاطین ندیده، ولی در احکام عقلی و نقلی متبحر و استاد بوده است.

پدرش مفتی جله بود و ظاهراً نخستین معلم وی، پدرش بود و دوران کودکی به مکتب خانه رفت و گویا در این جا با پری چهره‌ای فارسی نژاد آشنا می شود و برای او به زبان فارسی شعر می سراید. او نزد رحمت الله، عربی آموخت و از بزرگان زمانش بهره‌ها برد و به خاطر وسعت اطلاعاتش او را ملاً گفته‌اند (اسلام، ذیل ماده). هر چند او در آنازش از شرفر به جاهای دوردست یاد می کند، اما از عراق خارج نشد و تمام عمرش در عتبات عالیات بود و مدت طولانی خادم خرم امام علی (ع) بود. مدح ائمه به ویژه امام علی (ع) در اشعار و سرودن حدیقه الشهداء، دلیلی بر شیعه دوازده امامی بودن وی است. برخی او را به فرقه‌های بکتاشیه، خروفیه و باطنیه منسوب دانسته‌اند، ولی او به فرق صوفیه تعلق خاطر نداشته است.

فضولی، پادشاهان، وزیران و حکام را مدح گفته، از جمله آنها شاه اسماعیل صفوی، سلطان سلیمان قانونی پادشاه عثمانی و وزیرش ابراهیم پاشا. فضولی مورد عنایت سلطان سلیمان قرار گرفت و مقرری از اوقاف برای او تعیین گردید و به خاطر نرسیدن مستمری شکایت نامه‌ای را نوشت.

آثار فضولی، از وی بیش از ۳۰ اثر به سه زبان فارسی، ترکی و عربی به جای مانده است:

آثار فارسی، دیوان شعر، ساقی نامه در ۴۰۰ بیت، انیس القلب در ۱۳۴ بیت، رساله معنیات، زند و زاهد در ۸۵۰ بیت، حسن و عشق، صحت و مرض، روح و بدن، قصه‌ای عرفانی.

آثار ترکی، دیوان شعر، بنگ و بناده به نام شاه اسماعیل صفوی، لیلی و مخنون، ترجمه چهل حدیث جامی، شاه و گدا، حدیقه الشهداء و نامه‌ها، لطائف المعارف، شرفنامه روح، ساقی نامه یا هفت خجام در ۳۰۰ بیت، جمجمه نامه (فرهنگ لغت ترکی - فارسی).

آثار عربی، مطلع الاعتقاد، در علم کلام امامیه، عقل و عشق، شکایت نامه، دیوان شعر.

فضولی از بنیانگذاران ادب منظوم ترکی آذربایجان است و کار اساسیش آن است که وزن‌ها، قالبها، ترکیبها، مضمونها و معنیهای شعر فارسی را از راه ترجمه و یا به عین عبارت در ترکی

کوفه است، به بغداد منتقل گشت، مؤلفی (= غیر عربی) واقفی است. کتاب حدیث او را محدث نامدار، حسن بن محبوب روایت کرده است. همچنین جمعی از محدثان برجسته همچون عبدالله بن الفضل توفلی، و علی بن مهزیار، و فضل بن مبارک، و عده‌ای، از او حدیث گرفته‌اند. در حدیثی از امام موسی کاظم (ع) نقل کرده که به او فرمودند: بسیار بگو: اللَّهُمَّ لَا تُجْعَلْنِي مِنَ الْمُعَارِبِينَ وَلَا تُخْرِجْنِي مِنَ التَّقْصِيرِ = خداوند مرا از عاریت داران قرار مده، و از مرز تقصیر بیرون مبر. من بعرض کردم: معنی عاریت دازان را دانستم، که مقصود کسی است که دین را به عاریت می گیرد و سپس از آن بیرون می رود [و کافر و بی دین می شود]؛ اما معنی: «از مرز تقصیر بیرون مبر» چیست؟ امام (ع) فرمود: هر کاری که برای خدا انجام می دهی خودت را در آن مقصر بدان، زیرا همه مردم در اعمالشان بین خود و خداوند مقصرند، مگر کسی که خداوند از او را مقام عصمت داده باشد.

منابع: رجال، نجاشی، ۳۰۹؛ مهرست، شیخ طوسی، ۱۲۵؛ رجال، شیخ طوسی، ۳۵۷؛ الکافی، ۱۲؛ باب الاعتراف بالتقصیر، حدیث ۴؛ بحار الانوار، ۱۰۹/۴۸؛ المحاسن، برقی، ۴۲۵/۲؛ خلاصه الاقوال، ۳۸۶؛ بهجة الامال، ۴۹/۶؛ جامع الرواة، ۸/۲؛ معجم رجال الحدیث، ۳۴۲/۱۳؛ مستدرکات علم الرجال، ۲۱۹/۶؛ سید مهدی حائری

فضل نخعی ← ابوعلی بصیر

فضل و فاضل ← امامزاده آقا سید محمد،

معروف به فضل و فاضل

فضولی (بیع) ← بیع

فضولی بغدادی، محمد بن سلیمان، شاعر ایرانی تبار سه زبانه ترکی، فارسی و عربی سده دهم هجری. تاریخ ولادتش مشخص نیست و محل تولد او را حله، کربلا، بغداد یا نجف دانسته‌اند. سال وفات او را به اختلاف ۹۶۳ یا ۹۷۰ ق و محل وفات او را حله یا کربلا، که گویا در اثر بیماری طاعون در گذشته است، دانسته‌اند.

فضولی در عراق در زمان سلطنت آق قویونلوها چشم به جهان گشود، اصالتاً آذربایجانی و به دلیل اقامت زیاد در بغداد به بغدادی معروف است. اصل و نسب وی را بعضی از ایل ترک بیات و عده‌ای از ترکهای آق قویونلو و نیز از طایفه اکراد آذربایجان می دانند. در

MASDEF YAYIMLANDIKTAN
SONRA GELEN DOKÜMAN!

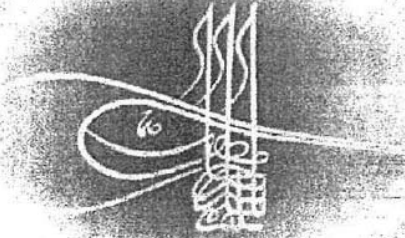
02 Temmuz 2018

Turkish Studies

Türkoloji Araştırmaları

International Periodical For The Languages, Literature and History
of Turkish or Turkic

TUNCA KORTANTAMER Özel Sayısı-II

Turkish Studies / Türkoloji Araştırmaları Dergisi, üç ayda bir yayınlanan uluslararası hakemli bir dergidir. *Turkish Studies / Türkoloji Araştırmaları Dergisi*'nde yayınlanan tüm yazıların, dil, bilim ve hukukî açıdan bütün sorumluluğu yazarlarına, yayın hakları www.turkishstudies.net'e aittir. Yayıncının yazılı izni olmaksızın kısmen veya tamamen herhangi bir şekilde basılamaz, çoğaltılamaz. Yayın Kurulu dergiye gönderilen yazıları yayınlayıp yayınlamamakta serbesttir. Gönderilen yazılar iade edilmez.

ISSN: 1308-2140

Volume 2/4 Fall 2007

Turkish Studies

Fuzûlî (060480)

MADDE YAYIMLANDIKTAN
SONRA GELEN DOKÜMAN

19 Kasım 2016

FUZÜLÎ'NİN TÜRKÇE DİVÂNI'NDAKİ "BAŞINA ÇİZGİNMEK" TABİRİNİN TÜRK KÜLTÜRÜNDEKİ ANLAMI*

Nuran YILMAZ**

ÖZET

Bilindiği üzere Fuzûlî Türk dilinin inceliklerine vakıf bir şairdir. Bu bakımdan onun şiirleri hem edebiyat hem de dil için zengin kaynaklardandır. Şairin Divânına bu gözle bakıldığında keşfedilmeyi bekleyen nice mana ile karşılaşılır. Fuzûlî Divânında geçen "Başına Çizginmek" tabiri bunlardan biridir. "Başına çizginmek" tabiri Türk kültür tarihinden ilgi çekici izler taşımaktadır. Bu tabirdeki anlam, kökeni uzun asırlar öncesine dayanan bir inancın ürünüdür. Tabir, farklı zaman ve mekanlarla birlikte ses değişikliğine uğramışsa da içerdiği anlam itibarıyla zamanımıza değin nakledilmiştir. Bu makalede "başına çizginmek" tabirinin Fuzûlî'nin şiirinde kurban olmak anlamında kullanıldığına dair örnekler verilmiştir Buradan hareketle tabirin taşıdığı bu anlamın Türk kültüründeki izleri tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Başına Çizginmek, Fuzûlî'nin Türkçe Divanı, Türk Kültürü

THE MEANING OF THE IDIOM OF "BAŞINA ÇİZGİNMEK" IN TURKISH CULTURE WHICH TAKES PLACE IN FUZÜLÎ'S TURKISH DİVÂN

ABSTRACT

As it is well known, Fuzûlî is a poet who is aware of fineness of Turkish language. Therefore his poems are considered to be a rich source for both the Turkish literature and language. When his Divân is observed from this perspective, one comes across so many meanings awaiting discovery. The idiom of "Başına Çizginmek" which takes place in the Divân of Fuzûlî is one of them. This idiom bears interesting traces of the Turkish cultural history. The meaning in this idiom is the outcome of a belief which goes back to centuries ago. Although this idiom shows phonetical variations depending on the time and place, its meaning has been transferred to our present time unchanged. In this article examples are given to demonstrate that the idiom of "başına çizginmek" is used in the sense of "kurban olmak" i.e. to sacrifice one self in Fuzûlî's poems. Keeping this in mind, we tried to discover the traces of this meaning in Turkish culture.

Key Words: "Başına Çizginmek", Fuzûlî's Turkish Divân, Turkish Culture.

GİRİŞ

Prof. Dr. Mehmet Kaplan, "Ben Türkçe üzerinde düşünürken, bazı hakikatlere ulaşır gibi olduğumu hissettim. Sadece Türkçe'nin değil, bütün insanlık dilinin pek çok beşerî hakikati gizlediğine kaniim. Ortak ve sürekli inançlar dilin içine sinerler. Milyonlarca insanın binlerce yıl denediği hakikatlerin deposu olan dil bizi aldatmaz.¹ demıştır. Makalemizde inceleyeceğimiz tabir tam da bu görüşe delil niteliğinde olan ve kökleri orta Asya Türk kültürüne kadar uzanan, örneklerine Fuzûlî'de rastladığımız "başına çizginmek" tabiridir. Bu tabir, Türk kültürünün kadim zamanlarındaki kurban olma, can yerine can

* Bu çalışma, 12-13 Nisan 2007 tarihleri arasında İstanbul'da yapılan İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi I. Uluslararası Klasik Türk Edebiyatı Sempozyumu'nda "Fuzûlî'nin Türkçe Divanı'ndaki Başına Çizginmek Tabiri Ne Kadar Anlamlı?" başlığıyla sunulan bildiriden makaleye dönüştürülmüştür.

** Yrd. Doç. Dr., Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, Türk İslam Edebiyatı Öğretim Üyesi, Adana. nryilmaz@cu.edu.tr.

¹ Mehmet KAPLAN, *Kültür ve Dil*, Dergâh Yay., İstanbul, 1992, s.17.